

УДК 32.329:340.12: 342.726

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v049.2024.40>**Л. В. Чупрій**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4965-2750>доктор політичних наук, професор,
старший науковий співробітникНДЦ «Інститут соціально-правових
та політичних досліджень імені О. Яременка»,
професор кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету**О. Б. Готра**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9050-7785>

кандидат історичних наук,

доцент кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету**І. М. Алексєєнко**ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-9578-7041>

аспірант

Європейського університету

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЗАХОДУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ ЇЇ

Постановка проблеми. Одним із ключових трендів сучасності є глобалізація, зокрема переплетення фінансових, торгових і промислових зв'язків, що є не тільки джерелом взаємозалежності, а й її асиметричності, в результаті чого поглиблюються традиційні форми нерівності і виникають нові, загострюючи тим самим причини політичних та військових конфліктів. Глобалізація породжує нові, невідомі раніше можливості їх ведення – з точки зору як ресурсів (фінансових, технологічних), так і суб'єктів, які беруть участь у конфлікті. Виникають нові типи воєнно-політичних конфліктів, а з відомих типів війн дедалі більшого поширення набувають такі, які раніше були малопомітні і не впливали на загальний вигляд безпекового середовища. Одним із найнебезпечніших сучасних військових конфліктів є російсько-українське збройне протистояння, однією із складових якого є інформаційна війна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми. Особливості російської інформаційної війни даналізувало ряд вітчизняних науковців зокрема Ю. Горбань, В. Горбулін, В. Дергачов, І. Жаровська, Н. Ортинська, Н. Адамчук, Є. Магда, В. Мудра, Ю. Василевич, О. Комарчук та інші, які досліджували фейки та шляхи протидії їм. Аналіз ключових механізмів російської пропаганди здійснювався у працях ряду вітчизняних і закордонних вчених: П. Гай-Нижника, А. Дацюка, Е. Епплбаум, Р. Грінберга, А. Зленка, В. Іщука, В. Огризко, Б. Парохонського,

Г. Перепелиці, Т. Снайдера, А. Русначенка, Т. Татаренко, І. Тодорова інших. Однак в працях вищезгаданих дослідників не аналізувалися ключові месиджі російської пропаганди, які активно пропагувалися в західних країнах, що ми й намагалися висвітлити в даній статті.

Формулювання мети та завдань статті. Метою статті є аналіз особливостей інформаційної війни росії проти України та її союзників в умовах повномасштабного вторгнення. В межах статті ми також висвітлювали ключові брехливі пропагандистські російські месиджі, які поширювалися в західних країнах та розглядали шляхи протидії їм.

Виклад основного матеріалу. Головна мета російської інформаційної війни – це масова пропаганда та дезінформація населення України та західних країн. Вона повинна викликати хаос і підірвати цінностей демократичного світу, а також культивувати атмосферу ворожості, недовіри та нігілізму. Росія, яка ніколи не мала демократичних традицій, використовує основні цінності демократії як інструмент, перетворюючи свободу слова в право на поширення брехні, свободу на вільне отримання інформації в право на поширення фейків та пропаганди, а соціальні мережі в розсадник ботоферм, що розпалюють ворожечу. Цим самим підривається сама ідея демократії, а сама можливість вільного, чесного і неупередженого волевиявлення особи піддається сумніву.

Аналізуючи фінансове забезпечення інформаційної війни, слід зазначити, що на трансляцію

російської пропаганди у 2022 році з російського бюджету було виділено 1.9 млрд доларів, в 2023 та 2024 році витрати були збільшені, хоча росія їх вже засекретила.

Розглядаючи ключові наративи російської пропаганди, слід зазначити, що російсько-український конфлікт довгий час описувався у кремлівському та прокремлівському дискурсі як «внутрішньо-український» і визначався переважно за географічною локалізацією, такою як «на південному сході України» або «на Україні». Основний акцент робився на громадянському характері конфлікту чим було введено в оману частину політиків і аналітиків Заходу. Термін «криза» розглядався як «внутрішньо-українська» криза, або як криза, яка оточує Україну. У другому випадку, однією зі сторін конфлікту виступають «західні партнери», такі як США, Європейський Союз та НАТО. Їм приписується відповідальність за провокацію конфлікту, іноді разом із запереченням відповідальності російської федерації. Сам диктатор В. Путін довгий час відкидав участь своєї країни у конфлікті. Тільки повномасштабне російське вторгнення нарешті показало всьому світу агресивне і імперіалістичне обличчя нинішньої росії.

РФ у нинішній війні використовує різноманітні напрямки інформаційного протиборства проти України, зокрема: широке використання провладних контрольованих ЗМІ, контр-інформаційну боротьбу; використання потужних пропагандистських підрозділів, різноманітних ботоферм в інформаційних та соціальних мережах; застосування агентів впливу серед місцевого населення тощо.

РФ використовує різноманітні форми та способи інформаційного протиборства в Україні. Деякі з цих методів включають:

Маніпулювання суспільною свідомістю, зокрема росія створює контрольований хаос та політичну напруженість шляхом впливу на громадську думку населення та політичні орієнтації різних соціальних груп.

Створення атмосфери негативного ставлення до мови, традицій, культурної спадщини супротивника.

Дестабілізація політичних відносин зокрема, розпалювання політичних конфліктів, провокація конфліктів між різними соціальними групами.

Поширення брехливої інформації, що може включати в себе атаку на авторитет державних органів та зниження рівня інформаційного забезпечення.

Завдання збитків в різних сферах, таких як політика, економіка, енергетика та оборона.

Російська інформаційна пропаганда багато в чому повторює нацистську пропаганду чи навіть перевершує її. Так нацисти анексували Австрію

і Судетську область Чехословаччини під гаслом захисту німецькомовного населення, що не відповідало дійсності. Так само росія ввела свої війська в Донецьку і Луганську область під гаслом захисту «російськомовного населення», хоча ніякі права даного населення там не порушувалися і більшість із них вільно розмовляли російською мовою. Проте коли росіяни прийшли в ці регіони і в значній мірі пошкодили цивільну інфраструктуру, то «російськомовне населення» змушено було тікати в інші регіони України від «руського міра».

Німецький диктатор Гітлер, пояснюючи головне завдання пропаганди, відзначав, воно «полягає не в об'єктивному висвітленні правди, а в служінні тільки власній правоті, завжди й незмінно, а всіх наших ворогів і насамперед євреїв потрібно знищувати» [1]. Абсолютно так само стверджує російський диктатор путін чітко вказуючи, що пропаганда повинна служити тільки інтересам російської держави, а ті хто виступає проти неї є іноагентами і їх потрібно переслідувати та ліквідувати. Він також вказував на те, що української держави не існує, а українських нацистів, тобто всіх українців, які борються за Україну, потрібно знищувати.

Досить часто і російська і німецька нацистська пропаганда виправдовувала вбивства мирного цивільного населення. Так німецькі есесівці змушували в'язнів писати листівки додому, описуючи, що їм добре живеться в концентраційних таборах і їм створюють хороші умови, а потім німецька пропаганда роздухувала це на весь світ. Так само і російська пропаганда поширює на весь світ інформацію про те як добре живеться мешканцям Маріуполя, в якому росіянами було знищено близько 100 тисяч мирного населення, чи інших окупованих міст і сіл під російською окупацією. А вбивства цивільних осіб в Бучі, Ірпіні, інших містах і селах України, російська пропаганда намагалася показати як провокації української армії, хоча супутникові знімки чітко підтвердили що тіла вбитих українців з'явилися на вулицях Бучі і Ірпіня саме під час російської окупації. Після світового розголосу злочинів, що вчиняли російські загарбники у Бучі, російська пропаганда активно поширювала тезу про «добровільне виведення військ з Київщини».

Досить потужну інформаційну компаню росія здійснює і за кордоном, дезінформуючи мешканців інших країні і нав'язуючи їм брехливі російські міфи. Основні месиджі російської інформаційної війни за кордоном досліджували деякі іноземні журналісти. Так за даними незалежних журналістів з команди VoxCheck тільки за 2022 рік у країнах Європи з лютого 2022 року по жовтень 2023-го було поширено 13 тисяч фейків, в яких спотворюються трагічні події в Укра-

їні, дискредитується українська влада, західні країни налаштовуються проти України [2]. За даними VoxCheck за останній рік відбувалося суттєве зростання кейсів у країнах Європи, російська влада значно посилила інформаційну війну проти України та країн Заходу: якщо з 24 лютого 2022-го по січень 2023-го виявили 4836 кейсів, тобто в середньому 403 кейси щомісяця, то вже з лютого по жовтень 2023 року було 8296 кейсів, тобто 920 публікацій щомісяця. Найбільше дезінформації про Україну поширювала в польських медіа (3242 кейси), ЗМІ Угорщини (2242) та Словаччини (2155). Трьома найпопулярнішими наративами виявились «Захід контролює Україну та використовує її у своїх цілях» (1584), «Дії України та Заходу змусили Росію розпочати війну» (1347), «Нацизм в Україні» (1322) [2].

Проаналізуємо які ключові месиджі поширює брехлива російська пропаганда в різних країнах. Так за даними Укрінформу в англomовному середовищі поширювалася інформація про візит В. Зеленського до Вашингтона і акцентувалася увага на тому, що Києву не потрібно надавати військову та фінансову допомогу оскільки це тільки посилює ескалацію конфлікту, хоча саме надання ефективної зброї зможе прискорити вирішення конфлікту оскільки сучасне новітнє озброєння може надати певні переваги Україні і наблизити її перемогу [3]. В англomовному середовищі також активно поширюється брехлива інформація про те, що українська армія постійно обстрілює окуповані території та цивільну інфраструктуру (будинки, магазини, церкви), зокрема Донецька та Луганська, починаючи ще з 2014 року. Хоча саме Росія з 2014 року здійснювала провокаційні удари по цих містах, звинувачуючи потім в цьому Україну. А сьогодні постійні атаки на цивільну інфраструктуру здійснює саме Росія, які в прямому ефірі бачить весь світ. Ще один брехливий наратив, який активно поширюється в англomовному середовищі, про нібито-причетність Збройних сил України до крадіжок західного озброєння та його продажу на чорному ринку. Хоча в Україні декілька разів перебували військові інспектори НАТО, які чітко підтвердили, що вся зброя яка надається країнами НАТО знаходиться в Україні і використовується за призначенням. Крім того Українські збройні сили останнім часом здійснюють перехід на Натівську систему контролю над зброєю LOGFAS, яка унеможливує будь-які зловживання в даній галузі [4]. Активно також поширюються месиджі про ядерний шантаж, зокрема твердження про те, що якщо Захід й надалі підтримуватиме Україну то це може призвести до ядерної війни чи якщо Україна розпочне повертати Крим то РФ використає ядерну зброю, оскільки це є загроза територіальній цілісності росії. Проте Крим є суверенною територією Укра-

їни і росія досить добре про це знає і кремлівський диктатор, який як кожен тиран дуже боїться за своє життя найімовірніше не буде ризикувати, щоб не отримати ядерний удар у відповідь. Крім того також поширюється месиджі про те, що росія як ядерна держава не може програти. Хоча згадаймо історію, зокрема США, які мають один із найбільших ядерних арсеналів у світі, програли у В'єтнамській війні і змушені були також вивести свої війська з Афганістану. Ядерна країна може навіть розпастися як це було з Радянським союзом, і хоча західні країни боялися що це може призвести до непередбачуваних наслідків, зокрема до безконтрольного поширення ядерної зброї, проте нічого цього не сталося. Відтак не потрібно боятися і розпаду росії як останньої імперії зла, оскільки це буде вигідно всьому цивілізованому світу.

Досить популярною серед російських пропагандистів є також тема щодо переслідування християн в Україні. Так обшуки в церквах Московського патріархату, де були знайдені російські пропагандистські матеріали, що розпалюють релігійну ворожнечу, були представлені як гоніння на православних священників. І на жаль навіть деякі американські конгресмени вірять у ці брехливі байки. Так сенатор Ренд Пол, нещодавно заявив, що українці захоплюють церкви та заарештовують священників» [5].

Активна пропагандистська брехлива компанія спрямована і на країни Європи. Так в італомовному середовищі поширюється інформація, що «Україна – це нацистська диктатура, маріонетка США», хоча прояви нацизму і прагнення знищити українську націю ми бачимо саме в Росії. Крім того згадаймо напади в Дагестані, коли фанатики мусульмани напали на аеропорт намагаючись знайти євреїв, що прибули з Ізраїлю і знищити їх. Крім того ми знаємо що російська влада підтримує бойовиків ХАМАСу, які злочинно напали на Ізраїль. Тому ксенофобія і нацизм активно підтримуються і популяризуються саме нинішньою російською владою. Крім того поширюється брехливий месидж що «український нацистський режим хоче знищити російську цивілізацію і здійснює культурний геноцид росіян», хоча саме Росія сьогодні здійснює культурний геноцид українців, знищуючи все українське та спотворюючи українську історію на тимчасово окупованих територіях. Так з 2023 року в усіх російських школах, зокрема й в школах на тимчасово окупованих територіях був запроваджений єдиний шкільний підручник з історії Росії, в якому обов'язкове включені розділи про «так звану СВО», «несправедливі санкції Заходу» та про «приналежність чотирьох українських регіонів під назвою новоросія до складу РФ». В російському Ермітажі відкрилася виставка під назвою Новоросія, де пред-

ставлені експонати вкрадені з українських музеїв, розміщених на тимчасово окупованих територіях [6]. Також українська мова для кримчан та інших мешканців тимчасово окупованих територіях має асоціюватися з війною і Україною як «країною, де переміг фашизм» [7].

В німецькомовному інформаційному просторі знову ж таки поширюється інформацію про злочинний нацистський київський режим, оскільки німці досить чутливі до подібних тем, звучать заклики про гальмування військової та гуманітарної допомоги українцям. Також поширювалася інформація про те, що українські військові нібито порушують загальноприйняті правила ведення військових дій, зокрема обстрілюють цивільне населення Донбасу, хоча знову ж таки це роблять саме російські військовослужбовці. Крім того є неодинокі випадки коли саме росіяни порушують міжнародновизнані правила ведення військових дій, зокрема розстрілюють українських полонених поранених військовослужбовців що є воєнним злочином [8]. В угорськомовному сегменті досить активно поширюється дезінформація про безперспективність та недоцільність подальшого надання військової та фінансової допомоги Україні з боку Євросоюзу, оскільки це тільки продовжуватиме конфлікт і не приведе до перемоги України. На жаль подібні брехливі наративи час від часу транслює і угорський прем'єр-міністр В. Орбан, який має вигідні економічні відносини з росією.

Досить потужною і, на жаль, ефективною є російська пропаганда в польському інформаційному просторі. Тут постійно поширюється інформація про те, що саме українські аграрії винні в тому, що польські фермери зазнають збитків і останні активно блокують україно-польський кордон. Також активно популяризується інформація, що проукраїнська політика нинішнього уряду приводить до погіршення економічної ситуації в країні, що не відповідає дійсності. Також поширюються месиджі про українських біженців, які нібито займають робочі місця поляків і яким занадто активно допомагає польський уряд. Хоча саме українські біженці сьогодні працюють на тих робочих місцях, де не хочуть працювати поляки і навпаки покращують економічну ситуацію в країні [9].

В польському інформаційному середовищі також поширюються брехливі меседжі про «загарбницькі прагнення Польщі щодо України», щоб посилити напругу між польським та українським народом. Для протидії цій російській пропаганді і українській і польській владі потрібно активніше співпрацювати і на економічному і на інформаційному фронті, оскільки напруженість між Польщею та Україною грає на користь тільки росії.

Ще одним трендом російської пропаганди є використання проблем, які є вразливими для

європейської та української аудиторії: корупція в Україні, ризики зменшення підтримки України на Заході, мобілізація в Україні, ціни на зернові культури та продовольство в країнах Східної Європи. Дезінформаційні медіа досить часто не констатують проблеми, а спотворюють та перебільшують їх, створюють на їх основі теорії змови чи чергові ПСо та спрямовують їх проти різних аудиторій. Так повідомлення: «в Україні є прояви корупції» перетворюється у російській пропаганді на «Україна – найбільш корумпована країна світу», «Всі українці – корупціонери чи корумповані» або ж «Україна – неспроможна держава».

Підсумовуючи слід зазначити, що росія розв'язала потужну інформаційну війну проти України та країн Заходу. Для протидії російській брехливій пропаганді потрібно реалізувати системний підхід на рівні держави, формувати національні цінності, розвивати освіту, медіаграмотність, критичне мислення у населення [10].

Забезпечення належного рівня освіти громадян сприяє посиленню медіаграмотності, що в свою чергу дозволяє людям ефективно розрізняти правдиву інформацію від маніпуляцій та фейків. Розвиток критичного мислення допомагає різнобічно та системно аналізувати інформацію, розуміти певні суперечності та неточності і відкидати неправдиву інформацію.

Такий комплексний підхід сприяє посиленню стійкості українського суспільства до інформаційно-психологічних впливів та розвитку ефективної системи захисту від інформаційної агресії.

На міжнародному рівні потрібно посилити боротьбу проти російської пропагандистської машини, зокрема через закриття російських каналів, які транслюються на західні країни. Зокрема слід зазначити, що вже понад 30 країн заблокували російські канали, насамперед Спутнік і Russia, які поширювали брехню і пропаганду серед населення західних країн. Позитивно слід відзначити, що «Репортери без кордонів» у Європейському парламенті презентували інформаційний проект, спрямований на боротьбу з російською пропагандою.

Література

1. Гітлерівська та путінська пропаганда. URL: <https://cpd.gov.ua/main/czentr-protydiyi-dezinformacziyi-pry-rnb-33/>
2. Same Narratives, Shifting Fakes: VoxCheck's Investigation into Russian Falsehoods in Europe. URL: <https://voxukraine.org/en/same-narratives-shifting-fakes-voxchecks-investigation-into-russian-falsehoods-in-europ>
3. Інформаційні операції РФ: як дискредитували Україну в інтернеті. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3651143-informacijni-operacii-rf-ak-diskredituvati-ukrainu-v-interneti-u-grudni.html>

4. Відповідь на російські фейки: як Україна переходить на систему НАТО у контролі над зброєю. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/08/8/7144636>

5. Jillian Kay Melchior. Is Religious Liberty 'Under Attack' in Ukraine? URL: <https://www.wsj.com/articles/is-religious-liberty-under-attack-in-ukraine-russia-war-82b1f198>

6. Виставка «Новоросія» в Москві. Російські музеї хизуються участю в мародерстві і переписують історію. URL: <https://texty.org.ua/fragments/110792/vystavka-novorosiya-v-moskvi-rosijski-muzejnuky-hyzuyutsya-uchastyu-v-maroderstvi-i-perepysuyut-istoriyu/>

7. Як Росія знищує ідентичність українських дітей на окупованих територіях. Та чому це варто називати індоктринацією. URL: https://lb.ua/blog/koalitsiia_ua5am/545996_yak_rosiya_znishchuie_identichnist.html

8. Nine Ukrainian POWs executed by Russian forces near Bakhmut – drone video.

9. Чому українці масово відкривають бізнес в Польщі та як це зробити? URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/3277/why-do-ukrainians-start-businesses-in-poland-and-how-do-i>

10. Гай-Нижник П. П., Чупрій Л. В. Національні інтереси, національні цінності та національні цілі як структуроформуючі чинники політики національної безпеки. Гілея: *науковий вісник*. 2014. 84(5). С. 465–471.

Анотація

Чупрій Л. В., Готра О. Б., Алексеєнко І. М. Інформаційна війна росії проти України та країн Заходу в умовах глобалізації та шляхи протидії їй. – Стаття.

В статті висвітлюються особливості інформаційної війни росії проти України та її союзників в умовах повномасштабного вторгнення. Зазначається, що головною метою інформаційного протистояння – це дезінформація населення України та західних країн та підірвання цінностей демократичного світу, а також культивування атмосфери недовіри та нігілізму. Підкреслюється, що рф у нинішній війні використовує різноманітні напрямки інформаційного протиборства проти України, зокрема: широке використання підконтрольних ЗМІ, контр-інформаційну боротьбу; використання пропагандистських підрозділів в інформаційних та соціальних мережах; застосування агентів впливу серед місцевого населення тощо. Акцентується увага на тому що росія досить часто повторює механізми та засоби інформаційної боротьби, що використовувалися ще нацистською Німеччиною, зокрема маніпулювання суспільною свідомістю, поширення неправдивої інформації, виправдовування знищення мирного цивільного населення, провокування соціальних, політичних, національних та релігійних протиріч та конфліктів, дестабілізація політичних відносин зокрема спроби провокації репресій проти опозиції та можливість громадянської війни інше. Зазначається що одним із ключових месиджів, які намагається поширювати російська пропаганда, що рф воює не з Україною а зі США та блоком НАТО. Їм приписується відповідальність

за провокації конфлікту, іноді разом із запереченням відповідальності російської федерації. Вказується на те, що для протидії російській брехливій пропаганді потрібно реалізувати системний підхід на рівні держави, включаючи розвиток освіти, формування медіаграмотності та критичного мислення у населення. Забезпечення належного рівня освіти громадян сприяє посиленню медіаграмотності, що в свою чергу дозволяє людям ефективно розрізняти правдиву інформацію від маніпуляцій та фейків. Розвиток критичного мислення допомагає різнобічно та системно аналізувати інформацію, розуміти певні суперечності та неточності і відкидати неправдиву інформацію.

Ключові слова: агресія росії, інформаційна війна, ПІСО, пропаганда, медіаграмотність, критичне мислення.

Summary

Chupriy L. V., Gotra O. B., Aliksieienko I. M. Russia's information war against Ukraine and Western countries in the context of globalization and ways to counter it. – Article.

The article highlights the peculiarities of Russia's information war against Ukraine and its allies in the context of a full-scale invasion. It is noted that the main goal of the information confrontation is disinformation of the population of Ukraine and Western countries and undermining the values of the democratic world, as well as cultivating an atmosphere of mistrust and nihilism. It is emphasized that in the current war, the Russian Federation uses various directions of information struggle against Ukraine, in particular: wide use of controlled mass media, counter-information struggle; the use of propaganda units in information and social networks; use of influence agents among the local population, etc. Attention is focused on the fact that Russia quite often repeats the mechanisms and means of information struggle that were used by Nazi Germany, in particular the manipulation of public consciousness, the spread of false information, the justification of the destruction of the peaceful civilian population, the provoking of social, political, national and religious contradictions and conflicts, the destabilization of political relations, in particular, attempts to provoke repression against the opposition and the possibility of a civil war. It is noted that one of the key messages that Russian propaganda tries to spread is that the Russian Federation is not at war with Ukraine, but with the USA and the NATO bloc. They are attributed responsibility for provocations of the conflict, sometimes together with the denial of responsibility of the Russian Federation. It is pointed out that in order to counter Russian false propaganda, a systemic approach must be implemented at the state level, including education, media literacy and the development of critical thinking among the population. Thus, media literacy allows people to effectively distinguish true information from manipulation and fakes. The development of critical thinking helps to analyze information, understand its context and identify possible hidden motivations.

Key words: Russian aggression, information war, propaganda, media literacy, critical thinking.